

osvrti

Grčka umjetnost u Metropolitan muzeju u New Yorku

Nataša Nikpalj

Razmišljamo li o grčkoj umjetnosti i o New Yorku, ta nam se dva pojma čine toliko zasebnim i dalekim da ih nikada ne bismo mogli povezati. Ipak, treba tražiti grčku umjetnost u svijetu tako modernom i različitom od nje. U svijetu koji ju je, izgleda, potpuno zaboravio, pa čak i odbacio. Možda ona postoji u novonastalom bijelom kapitelu na ulazu u Nacionalnu galeriju u Washingtonu ili tamo gdje ćemo je još uvijek naći onakvu kakva je bila. Samu između četiri zida. U Odjelu za grčku i rimsku umjetnost Metropolitan muzeja u New Yorku. Tu će ljudi još dugo sretati Afroditu i djevojku s golubovima, atletu, jonski kapitel i dijelove Artemidina hrama u Sardu, sretati zatvorenih, poluotvorenih i otvorenih očiju. Grčka umjetnost još uvijek živi i u tom lijepo oblikovanom kamenu i u ljudima koji su ga ovdje postavili i proučavali. I prirodno je što živi. Jer sruše li se temelji na kojima je građena moderna umjetnost, srušit će se i ona sama. Zato svakom dobrom suvremenom arhitektu, suvremenom umjetniku ili piscu moraju biti bliski grčka arhitektura, umjetnost i književnost.

I u Metropolitan muzeju, daleko od Grčke i Evrope, mora postojati najbolja zbirka antičke skulpture izvan Atene.

Bez obzira na znatnu vrijednost zbirke grčkih umjetnina u najvećem muzeju na svijetu, ona, kao uostalom i svaka klasična umjetnost bilo u kojem muzeju, ne može biti drugo osim odraza te slavne kulture.

Povijest grčke i rimske zbirke ovoga muzeja počinje od njegova samog osnivanja 1870. Tada mu je darovan jedan sarkofag iz Tarsusa, i to je bio ujedno prvi dar koji je muzej primio.

Odjel grčke i rimske umjetnosti u Metropolitan muzeju sadržava osim zbirke grčke skulpture svih razdoblja te grčkih vaza i bogatu zbirku ciparskih starina (u prvoj četvrtini postojanja muzeja ciparske su starine zbog svoje mnogobrojnosti zasjenjivale sve ostale izložke), etruščansku umjetnost, zbirku dragog kamena, rimske portretne biste, zidne slike iz Kampanije, te kolekciju gema i rimskog stakla.

Povijest ovog odjela za grčku i rimsku umjetnost tekla je ovako. Nakon sarkofaga iz Tarsusa general Luigi di Consola darovao je veliku i vrijednu zbirku ciparskih starina, koja je ispočetka dominirala. Potkraj devetnaestog stoljeća zbirka se proširila, no bolje uređivanje zbirke započelo je tek 1906, dolaskom skupine dobrih poznavatelja klasične umjetnosti. Odio klasične umjetnosti bio je osnovan 1909, da bi dvadeset godina poslije taj naziv bio promijenjen u "Odio grčke i rimske umjet-

nosti" ("Department of Greek and Roman Art"). Djela su ili darovana ili ih je muzej kupio.

Od grčke je umjetnosti u odjelu najvrednija zbirka antičke skulpture i oslikanih grčkih vaza. Tu je također i dosta rimskih kopija najvećih grčkih umjetničkih ostvarenja, te grčka skulptura svih razdoblja. Na dva kata tog muzeja jest ono što je grčko, a danas nije u Grčkoj, čak nije niti u Evropi. Dolaze ova- mo Evropljani da bi vidjeli umjetnine svoga tla preko oceana, na drugom kontinentu.

Ono najvrednije u grčkoj umjetnosti nije dakle u Grčkoj. Ono je ili u Londonu, ili u različitim gradovima Italije, napo- se u Rimu i Napulju, ili drugdje diljem Evrope. Eto, u Americu bi nam valjalo poći i zato da cjelovitije upoznamo starogrčke ljepote.

Zbog same prirode materijala grčka umjetnost svih razdob- lja najbolje je sačuvana na oslikanim vazama. Od sedmog sto- ljeća u Grčkoj i njenim kolonijama bilo je mnogo središta gdje su se izrađivale takve keramičke vaze. Cijeli svijet grčkih mi- tova, legendi, junaka i običnih ljudi pri svakodnevnom poslu živi i biva oživljen na vazama. I po oslikanim vazama možemo vidjeti koliko su bogovi u njihovu životu bili prisutni i stvarni. Zbog savršenstva izradbe sredinom 6. stoljeća na tržištu su pre- vladavale vaze načinjene u Atici. Njihovi su oblici pokaziva- li i namjenu. One su služile za vino, za nošenje vode (hidria), kao spremište za hranu i općenito u kućanstvu, te kao nagrada na atletskim natjecanjima.

Najvrednija vaza u muzeju iz tog razdoblja jest Ekseki- jeva vaza s uskim grlom. Prikazuje scenu s bojnim kolima, a posebnost joj je u tomu što je sačuvan izvorni poklopac.

U 5. stoljeću slikari su već prilično dobro poznavali ljud- sko tijelo i perspektivu, prikazivanje sukna i pokreta ljudi. U muzeju je jedna od najranijih vaza oslikanih u novoj tehnici; to je antička amfora ili veliki vrč, koju je potpisao Andokid kao lončar. Prikazuje otimanje između Herakla i Apolona oko tro- nošca u Delfima.

Petnaest godina poslije Eufronije i njegovi učenici usavr- šili su tehniku upotrebom razrijeđene glazure. Vazu u obliku čaške načinili su lončar Euksitej i slikar Eufronije. Na prednoj strani te vaze blizanci San i Smrt nose tijelo princa Sarpedona, a na stražnjoj strani nacrtano je različito naoružanje.

U povijesti nitko nije toliko volio natjecanja koliko stari Grci. To bijahu natjecanja u glazbi, drami, pjesništvu i umjet- nosti. Najslavnija natjecanja bila su ona u atletskim vještinama. Od najranijeg doba atletika je bila izvanredno značajna u ži- votu Grka, u Homerovojsi Ilijadi npr. i pogrebi slave igrama. Mnogi od prvaka grčke kulture stekli su i prve pobjede kod na- rodnih gimnastičkih igara kao Pitagora, Sofoklo, Euripid, Pla- ton i drugi.

Mramorni nadgrobni spomenik u Metropolitán muzeju iz vremena oko 540. godine p.n.e. prikazuje dječaka-atletičara i djevojčicu. Vjeruje se da ga je podigla obitelj Alkmajonid kao sjećanje na sina i kćer. Atletičar nosi aribalos - malu kuti- jicu u kojoj se držalo ulje. Atletičari su, a posebno rvači, pri- je i poslije natjecanja trljali tijelo uljem, a svaki je atletičar imao svoje ulje. Uljem su se mazali da bi im koža postala što elastičnijom, da se zaštite od sunca, a time su ujedno spreča- vali i prejakom znojenjem tijela. Pošto bi se namazali uljem, oba-

suli bi se finim pijeskom kako bi se pri rvanju mogli čvrsto uhvatiti. Na ovom se spomeniku mogu vrlo lijepo vidjeti tragovi polikromije.

Tako su na čaši s dvije ručke iz Kapue, koja se pripisuje slikaru Antifontu (5. stoljeće p.n.e.), atletičari sa strugalima. To su tzv. strigalis i njima su atletičari nakon vježbe uklanjali nečistoću: prašinu, ulje, znoj. Muzej posjeduje i jedan originalni brončani strigalis iz 5. stoljeća p.n.e. (dar Edwarda Robinsona, 1911). Strigalis djeluje poput dugačke žlice s drškom natraž svinutom.

Brončane stvari arhajsko razdoblja bile su obično za svakodnevnu upotrebu kao što je i ogledalo (6. stoljeće). Drška tog ogledala sastoji se od dviju životinja i figure što ih dodiruje.

Dva reljefa klasičnog razdoblja pokazuju novi odnos prema ženskoj figuri. To je nadgrobni reljef Djevojka s golubovima (450-440.p.n.e.), vjerojatno s Fara, gdje je pronađen 1770. godine. Lice je umjetnički idealizirano, a ruke i noge su kao u djeteta. Reljef Menade koja pleše (u muzeju u rimskoj kopiji grčkog izvornika iz 5. stoljeća) na klasičan način prikazuje vedro lice i tijelo koje pleše pokriveno nabranom tkaninom.

Naposljetku tu su i grčko-feničke game. Najviše ih je iz 6. stoljeća p.n.e., a nađene su u kartaskim kolonijama na Sardiniji. Mješavina su orijentalnih i arhaičkih grčkih stilova. Najomiljeniji materijal za izradu gema bio je zeleni jasper.

U muzeju je jedna vrlo zanimljiva urna. Engleska, iz 18. stoljeća. Oblikom podsjeća na rimske vaze a ukrasi su grčki. Ona slavi Homera, a na vrhu joj je Pegaz, krilati konj. Od najstarijih vremena umjetnici su ponovo tumačili mitove. Danas je Atlas, na primjer, u Rockefellerovu centru u New Yorku, a na američkom kovanom novcu "dime" antička je božica simbol slobode.

U današnjim se američkim školama o starogrčkoj kulturi uči vrlo malo. Latinski se gdjegdje i uči, ali grčki vrlo rijetko. Mnogi niti ne znaju da lijepo građevine, kao na primjer Capitol u Washingtonu, imaju grčki uzor. Ovovjeke se građevine u Americi dižu uvis. Ljudi vide malo neba, a nešto slično velikom Olimpu u njihovu životu ne postoji. I ne okreću se prema dalekoj prošlosti. Akropola je zaboravljena, mnogi Amerikanci nisu nikada za nju niti čuli.

Starogrčka tradicija nije usko povezana s današnjom naprednom tehničkom civilizacijom. Možda nakon Keatsa nitko više neće ispjevati "Odu grčkoj urni".

U Metropolitan muzeju zbirka grčkih umjetnina bogata je i lijepa. Bilo bi dobro kad bi se u današnjem čovjeku uz sve ostale spoznaje nastanila i "zbirka starogrčkih ljepota".